

Zsidó vallás és kultúra 2.

(BBN-HEB11-222, BBN-VAL11-131:5 BMA-VALD-458:3,
BMA-VALD-506.07, BMA-VALD17-203.02, BBV-202.17, BMVD-202.17)

Zsidó rítusok és zsinagógai liturgia (BBN-BIB-612)

---

4. Bevezetés az ünnepek témakörébe. Purim.

Naptár: nap, hét, hónap, év. Ros hodes.

2022. 03. 03. *Biró Tamás*

ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék, biro.tamas@btk.elte.hu

Figyelem, felvétel indul!

- Azok is meghallgathatják, akik nem tudnak részt venni a szinkron előadáson.
- Előadás visszahallgatható a vizsgára való készülés során.
- Kérem, aki nem szeretne látszódni a felvételen, az állítsa le a videóját, halkítsa le a mikrofonját. Aki nem így tesz, az beleegyezik abba, hogy felvétel készül róla.

ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék

Weboldal: <http://hebraisztika.elte.hu/site/>

- Keleti nyelvek és kultúrák alapszak, hebraisztika szakirány (BA)
- Hebraisztika MA
- Hebraisztika-judaisztika PhD
- Minorok:
  - Judaisztika diszciplináris minor
  - Hebraisztika diszciplináris minor
  - Bibliatudomány diszciplináris minor.

Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Department of Assyriology and Hebrew
Eötvös Loránd University

Judaisztikai Kutatócsoport
MTA TK Kisebbségkutató Intézet
Centre of Jewish Studies
Center for Social Sciences, Institute for Minority Studies

1088 Budapest, Múzeum krt. 4/F | Tel.: +36 (1) 411-6749 | email: ahf@btk.elte.hu

- Nyitólap Main page
- Hírek News
- General Information
- Assziriológia Assyriology
- Hebraisztika Jewish Studies
- HebraWiki Project
- Munkatársak Faculty&Staff
- Órák Courses
- Könyvtár Library
- Kiadványok Publications
- Cikkek Articles
- Iráttár Archives
- Kutatás Ongoing research
- Hasznos linkek Links
- Volt hallgatók Alumni
- Szakdolgozatok Theses

Látogatók 2005. szept. 1. óta / Visitors since 01/sept/2005: 373217

Interjú a Lendület-pályázat nyertesével: Niederreiter Zoltánnal

Praktikus dolgok:

- A kurzus honlapja: <http://birot.web.elte.hu/courses/2022-jiddiskajt2/>
<http://birot.web.elte.hu/jiddiskajt/> *(a félév végéig)*
- Teams csoport: *Crs 21-22-2 BBN-HEB11-222 01 Zsidó vallás és kultúra 2.*
- Biró Tamás: biro.tamas@btk.elte.hu,
<http://www.birot.hu/>, <http://birot.web.elte.hu/>
- Fogadóóra: *emailés egyeztetés alapján.*
- Pótóra, ha elmaradnának órák.

Követelmények:

Lásd itt: <http://birot.web.elte.hu/courses/2022-jiddiskajt2/Jiddiskajt-2-leiras.pdf>

- Jegyszerzés:
  - A félév során a Teams-en keresztül beadandó feladatok (max. $10 \times 5\% = 50\%$).
    - Hetente 10 pont = a jegy 5%-a.
Félév során max. 10 alkalommal max. 10 pont = max. 100 pont.
    - Tizenkettőből minimálisan öt beadása kötelező a jegyszerzéshez.
    - Ha valaki több mint tíz alkalommal adja be, a legjobb tíz beadandó számít.
  - Félév végén zárthelyi dolgozat (max. 100 pont, 50%)
    - A teszten minimálisan 40%-os teljesítmény kell a jegyszerzéshez.

- 1. Látják-e a saját eredményüket,
látják-e a hibáikat?*
- 2. Ha kérdésük van egy hibával
kapcsolatban, bátran keressenek!*

Visszajelzés (és néhány kiegészítés)
a beadandóval kapcsolatban

A Sulhan arukh

- Rabbi Joszef Káró (1488–1575): *Sulhan arukh* שֻׁלְחַן עָרוּךְ (Cfát)
  - *Orah hajim* hétköznapi élet, imák, szombat és ünnepnapok.
  - *Jore dea* kasrut, jótékonyság, betérés, stb.
  - *Even ha-ezer* családjog
  - *Hosen mispat* polgári jog
- Rabbi Mose Iszerlesz (Rema / Remo / Remu): *Mappa* הַמַּפָּה (Krakkó)

A Sulhan arukh (Jore dea 6,1)

Lekathila (לְכַתְּחִלָּה): a priori

Bediavad (בְּדִיעָבָד): utólag

- One may slaughter with anything that is detached from the ground, whether slaughtering with a knife or a rock or a thin reed of a lake, or any of these that can cut. (one may slaughter). (These objects) must have a sharp edge, and cannot have a flaw. Regarding a knife that has one side that is bent and one side that is good, one **must not** slaughter with the good side **from the outset**, this was a parameter that was taken so as not to enable the slaughterer to come to use the bad side. **If he does** slaughter, because it was the good side that was used to slaughter, **it is permissible**.
- *Kizárólag acélkéssel szabad vágni?*
Ha látom, hogy a kés egyik éle tompa, vághatok azzal a késsel?
Ha utólag kiderül ki, hogy a kés egyik éle tompa volt, de én a másik élével vágtam, akkor a levágott állat tréfli (fogyasztásra alkalmatlan)?

Kérdések az eddigiekkel kapcsolatban?

Bevezetés az ünnepek témakörébe

purim ünnepével illusztrálva

Milyen szempontok merül(het)nek fel?

- Időpont: héber naptár szerinti dátum.
- (Bibliai) források.
- Történeti magyarázat.
- Természeti magyarázat. Mezőgazdasági magyarázat.
- Filozófiai, misztikus stb. értelmezések.
- Vonatkozó halákhák (tórai, rabbinikus).
- Kapcsolódó szokások (minhágok). Például gasztronómia.
- Liturgiai tudnivalók.

„Szinkrón leíró”
vallástudomány

**Szóljanak, ha kimarad
valami egy témánál!**

Milyen szempontok merül(het)nek fel?

- Történeti fejlődés.
- Manapság hagyományos és modern közösségekben.
  - ✓ Például gender, queer és egyéb szempontok.
- Párhuzamok más vallásokkal
- Vallástudományi elméletek magyarázatai

Diakrón / történeti
vallástudomány

Összehasonlító
vallástudomány

Valláselméletek

Milyen szempontok merül(het)nek fel?

פּוּרִים *purim, a „sorsvetés ünnepe”*

- Bibliai forrás: Eszter könyve
- Misna, Talmud: *Megilla* traktátus
- Sulhan arukh: *Orah hajim* 686–697
- Történet:
  - Ahasvéros perzsa uralkodó.
  - Mordekhaj „a zsidó” és unokahúga: Eszter.
  - A gonosz Hámán.

Zsidó ünnepek és egyéb kiemelkedő napok csoportosítása

Lásd az 1. félév
2. és 3. előadását!
<http://birot.web.elte.hu/courses/2021-jiddiskajt1/jiddiskajt1-21-03.pdf>

- **Tórai ünnepek:**

- *sabbat* (sabesz, szombat) és *ros hodes* (újhold)
- *ros hasana* (újév), *jom kippur* (engesztelő nap) – őszi nagyünnepek
- *peszah* („húsvét”), *savuot* („pünkösd”), *szukot* (sátoros ünnep) – zarándokünnepek

- **Biblikus/posztbiblikus:**

- *Purim* és *hanukka*
- A szentélyek lerombolásához kapcsolódó gyásznapok

- **Modern cionista ünnepek:** *jom haacmaut, jom hasoa, jom hazikaron, jom Jerusalajim*

- **Egyebek**, például: *tu bi-svat*

A zsinagógai naptár hónapjai

- Tavasz

- *niszan*
- *ijjar*
- *szivan*

- Nyár

- *tammuz*
- *av*
- *elul*

- Ősz

- *tisri / tistré*
- *ħesvan / marħesvan*
- *kiszlev*

- Tél

- *tevet*
- *svat*
- *adar*
- (második *adar*, *adar seni*, *ve-adar*)

Lásd az 1. félév
2. és 3. előadását!

<http://birot.web.elte.hu/courses/2021-jiddiskajt1/>

MEGTANULANDÓ!

A zsinagógai naptár ünnepei

Lásd az 1. félév
2. és 3. előadását!
<http://birot.web.elte.hu/courses/2021-jiddiskajt1/>

• Tavasz

- *niszan* - *pészah*
- *ijjar*
- *szivan* - *savuot*

• Nyár

- *tammuz* - *tammuz 17 böjt*
- *av* - *áv 9 böjt*
- *elul*

• Ősz

- *tisri / tistré* - *ros hasana*
- *jom kippur*
- *szukot*
- *hesvan / marhesvan*
- *kiszlev* - *hanukka*

• Tél

- *tevet* - *tevet 10 böjt*
- *svat* - *tu bi-svat*
- *adar* - *purim*

Milyen szempontok merül(het)nek fel?

פּוּרִים *purim*, a „sorsvetés ünnepe”

- Időpont, héber naptár szerinti dátum:

- Ádár 13: *Eszter böjtje*

(vö. Eszter 4,16)

- Ádár 14: *Purim*

- Ádár 15: *Sosan Purim*

Ma: adar rison 30-a,
ros hodes adar seni!

- Szökőévben: az első ádárban *purim katan* (פּוּרִים קָטָן, 'kis purim'),
míg az igazi ünnep a második ádárban (ádár séni / ve-ádár) van.

- (Karaiták: szökőévben ők az első ádárban ünneplik.)

Milyen szempontok merül(het)nek fel?

פּוּרִים *purim*, a „sorsvetés ünnepe”

- Természeti magyarázat. Mezőgazdasági magyarázat.

Tél vége, karnevál stb.

- Filozófiai, misztikus stb. értelmezések.

Isten neve nem szerepel Eszter könyvében.

„Eszter” אֶסְתֵּר = 'elrejttem'

Isten elrejtőzik a történelemben a bibliai kor végén.

Purim mint a zsidógyűlölet feletti győzelem prototípusa?

Purim mint a diaszpórabeli zsidó identitás ünnepe?

Purim mint a feminizmus ünnepe?

Milyen szempontok merül(het)nek fel?

פּוּרִים *purim*, a „sorsvetés ünnepe”

• Vonatkozó halákhák : **négy** fő rabbinikus micva

1. Megilla-olvasás (Eszter könyve)

(Mikor? Hogyan? A szófér hogyan írja a tekercset?)

2. *Szeuda*: ünnepi étkezés ivással (!) (*ad de lo jada*)

3. *Misloah manot / slahmónesz*: ételek küldése

4. *Matanot le-evjonim*: pénzadomány szegények részére.

Milyen szempontok merülnek fel?

פּוּרִים *purim*, a „sors”

- Vonatkozó halákhák : négy fő rabbinikus micva

1. Megilla-olvasás (Eszter könyve)

(Mikor? Hogyan? A szófér hogyan írja a tekerercset?)

az ünnep
iparművészeti
aspektusai

Milyen szempontok merül(het)nek fel?

פּוּרִים *purim*, a „sorsvetés ünnepe”

- Kapcsolódó szokások (minhágok).

Például gasztronómia.

1. Beöltözés jelmezbe
2. Hámán-táska
3. Purimspíl

*az ünnep
néprajzi
aspektusai*

Milyen szempontok merül(het)nek fel?

פּוּרִים *purim*, a „sorsvetés ünnepe”

- Liturgiai tudnivalók:

- Megilla-olvasás.

*Kerepelés, amikor
Hámán neve elhangzik.*

- Reggeli ima keretében: Tóra-olvasás.
- Nincs Hallél. Nincs muszáf-ima... *(részletesen a 3. félévben)*
- Áldások (*bróchék*) az egyes parancsolatok teljesítésekor.

- Stb.

*az ünnep
muzikológiai
aspektusai*

Milyen szempontok merül(het)nek fel?

- Történeti fejlődés.
- Manapság hagyományos és modern közösségekben.
- Párhuzamok más vallásokkal
- Vallástudományi elméletek magyarázatai

Diakrón / történeti
vallástudomány

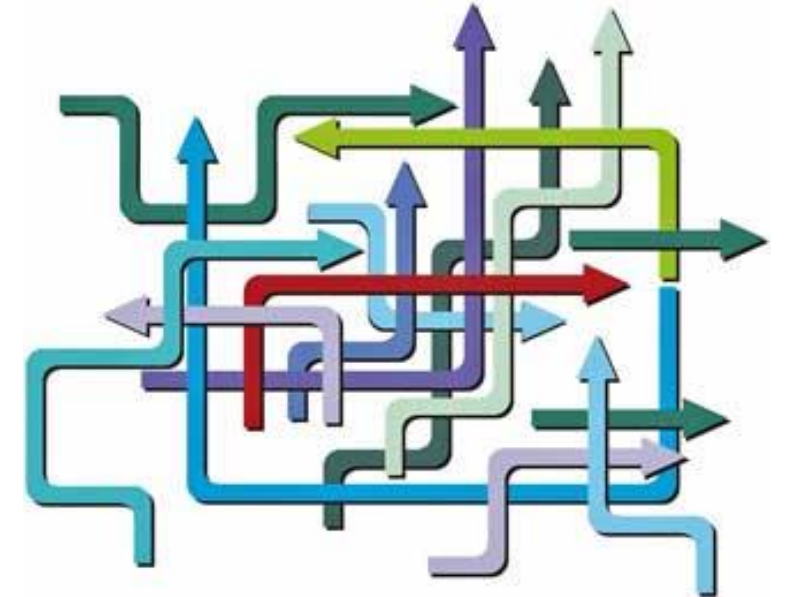
Összehasonlító
vallástudomány

Valláselméletek

Milyen szempontok merül(het)nek fel?

Összefoglalás: minden mindennel összefügg!

- Naptár, dátum. Narratíva.
- Bibliai és rabbinikus források.
- Magyarázatok, értelmezések, filozófia, misztika.
- Törvények (halakha), szokások (minhág), folklór, gasztronómia, liturgia.
- Iparművészeti, muzikológiai, néprajzi és antropológiai vetületek.
- Történeti fejlődés. Manapság hagyományos és modern közösségekben.
- Párhuzamok más vallásokkal. Vallástudományi elméletek magyarázatai.

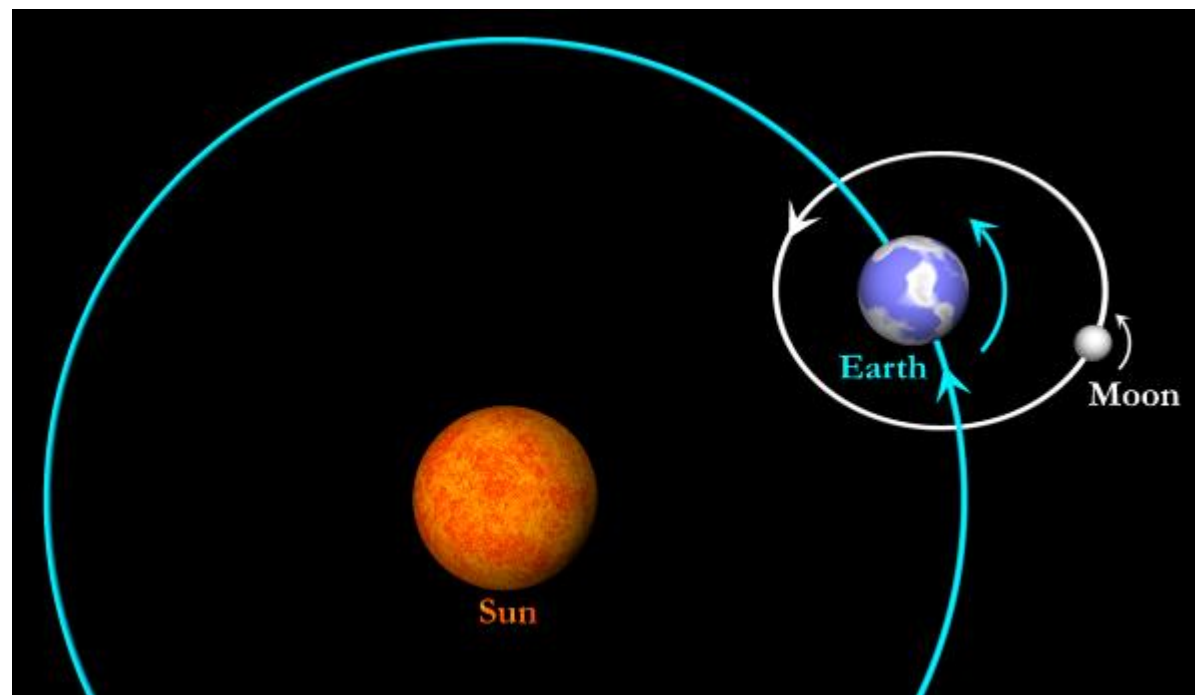

Nap, hét, hónap, év – és azon túl

A zsidó élet az idő dimenzióban

Lásd az 1. félév
2. előadását!

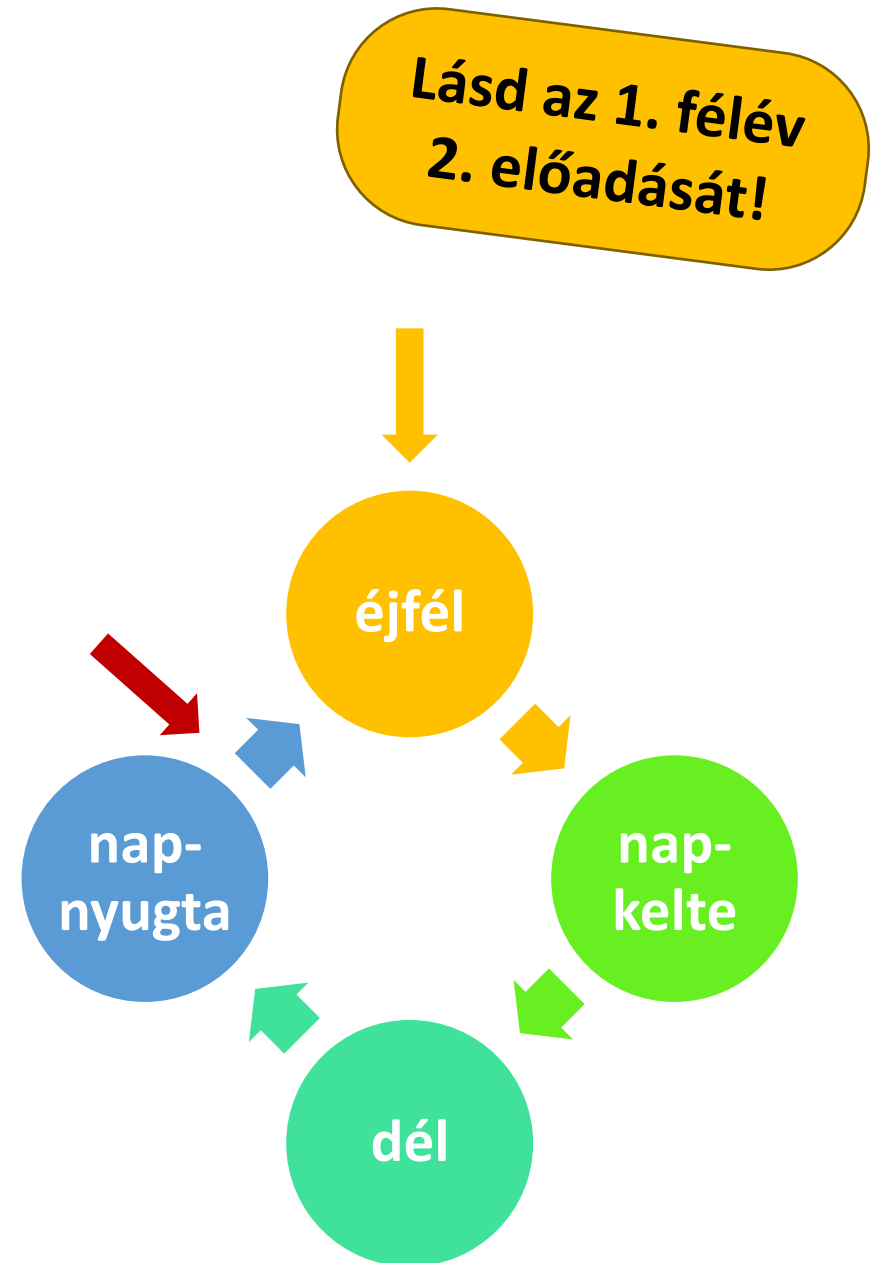
- Időszámítás (lineáris)
- Az élet ciklusa: születés – felnövekedés – esküvő – halál
- Naptár: év – hó – nap
  - ❖ Az év ciklusa
  - ❖ A hónap ciklusa
  - ❖ A hét ciklusa
  - ❖ A nap ciklusa

Melyik ciklus a kakukktojás a négy közül?

A nap ciklusa

- Polgári nap = éjféltől éjfélig. Azonban:
- Nap = a judaizmusban
napnyugtától/sötétedéstől
napnyugtáig/sötétedésig
- A nap órákra történő bontása?
  - például egyes imák határideje:
- Reggeli ima, délutáni ima, esti ima

Napok és hetek

Egy nem természetes, későbbi (papi forrás, perzsa korszak?) ciklus, amely a három természetes és egymásba ágyazott ciklust keresztbevágja.

- 1 nap: naplementétől / sötétedéstől – naplementéig / sötétedésig

Gen 1: „...és lőn este, és lőn reggel, n-ik nap”

וַיְהִי-עֶרְבַּב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם אֶחָד

- A hét napjai:

első nap (יום ראשון = vasárnap), *második nap* (יום שני = hétfő), stb.

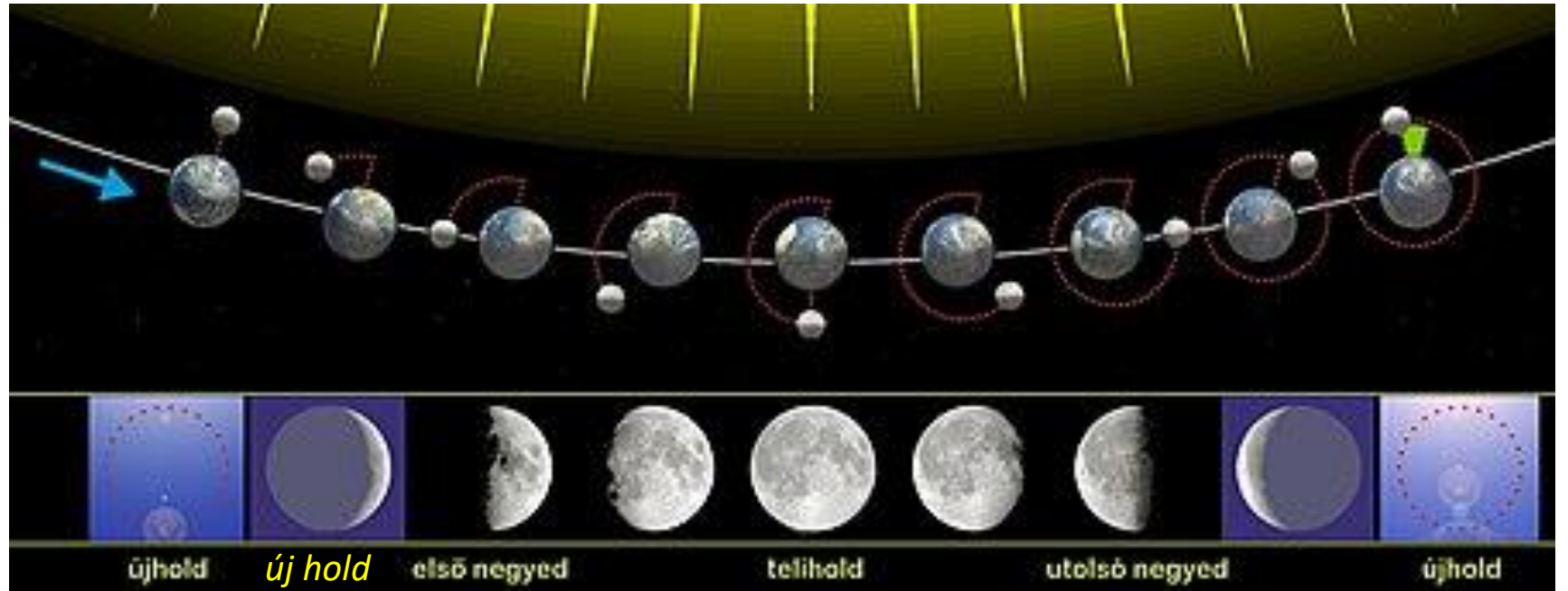
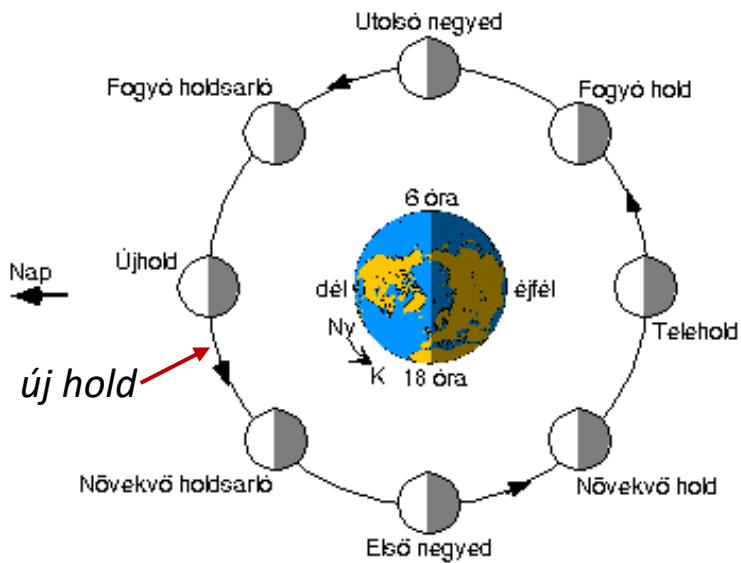
sabbat / sábesz / שַׁבָּת a hét *hetedik* napja.

Hét = havdala → *savua tov / a gite vokh* 'jó hetet'

→ *sabbat salom / gut sablesz* → gyertyagyújtás

Köszönési formulák:
folklór? kultúra? minhág?

Hónapok

holdhónapok: új()holdtól (*molad*, מולד) új()holdig.

- *ros hodes*: új()hold ünnep
- Szinodikus hónap: átlagosan 29 d 12 h 44 m 2.8016 s
→ 29 / 30 napos holdhónapok a lunáris és luniszoláris naptárakban.
- *niszán, ijjár, sziván, tammuz, áv, elul, tisri, hesván, kiszlév, tévét, sevát, ádár (1, 2)*

Ros hodes = új hold ünnep

ראש חודש

Örömnapjaitokon, ünnepeiteken és újholdjaitokon fújjátok meg a trombitákat égőáldozataitok és békeáldozataitok mellett, hogy legyenek emlékeztetőül a ti Istenetek színe előtt; én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek. (Num 10,10)

- Ókorban: tanúvallomás az új holdról → rögzített (számított) naptár.
- *Liturgia:* Hallel; muszaf ima (mert speciális áldozat: Num 28,11–15).
- *Halákha:* munka engedélyezett, de tilos böjtölni.
- *Minhág:* kabbalisták, 16. századtól:

az újhold előtti nap külön ünnep és böjtnap: *jom kippur katan*

A hónap ciklusa és a *ros hodes* ראש חודש

Kb. csillagászati újhold: *molad*

- Hónap 1-je: *ros hodes*
(női ünnep? munkaszünet nőknek)

Kiddus levana קידוש לבנה = holdszentelés (tipikusan havdala után)

Kb. csillagászati telihold: *kiddus levana* határideje (סוף זמן קידוש לבנה)

- Ros hodes előtti szombaton: *birkat ha-hodes* ברכת החודש
A következő hónap bejelentése és megáldása a zsinagógában a tóraolvasás után.

- Hónap 29-e: *jom kippur katan* יום כפור קטן 'kis
jom kippur'

- (Hónap 30-a: *ros hodes, ha 30 napos hónap*)

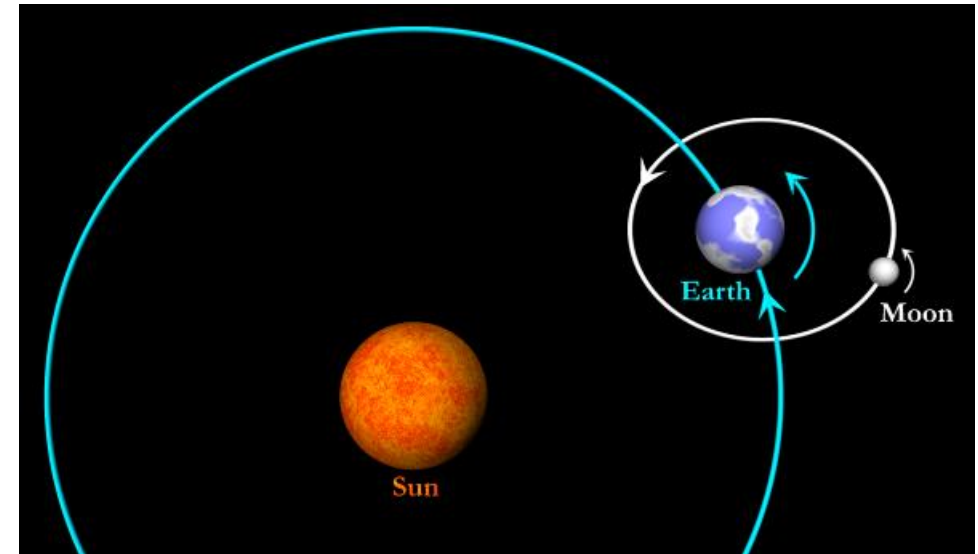
Luniszoláris naptár

(ismétlés, ld. 1. félévben)

- 1 szinódikus hónap $\approx$ 29,5306 nap
- 1 napév $\approx$ 365, 2422 nap

235 holdhónap $\approx$ 6939,6 nap $\approx$ 19 napév

- 1 hónap = 29 v. 30 nap felváltva
- 12 hónap = 354 nap (353, 355 nap) rendes év: $6 \times 29 + 6 \times 30 = 354$ nap
- 13 hónap = 384 nap (383, 385 nap) szökőév (שָׁנָה מְעֻבְּרֶת) *sana meubberet*
- 19 éves Metón-ciklus: 12 rendes év + 7 szökőév = 235 hónap
Szökőév (*adar séni, ve-adar*), ha 19-cel osztva a maradék: 3, 6, 8, 11, 14, 17 v. 19/0.

Az év ciklusa

Mettől meddig tart egy év?

Tekufa / tekufot (תְּקוּפָה)

- a Nap négy speciális állása,

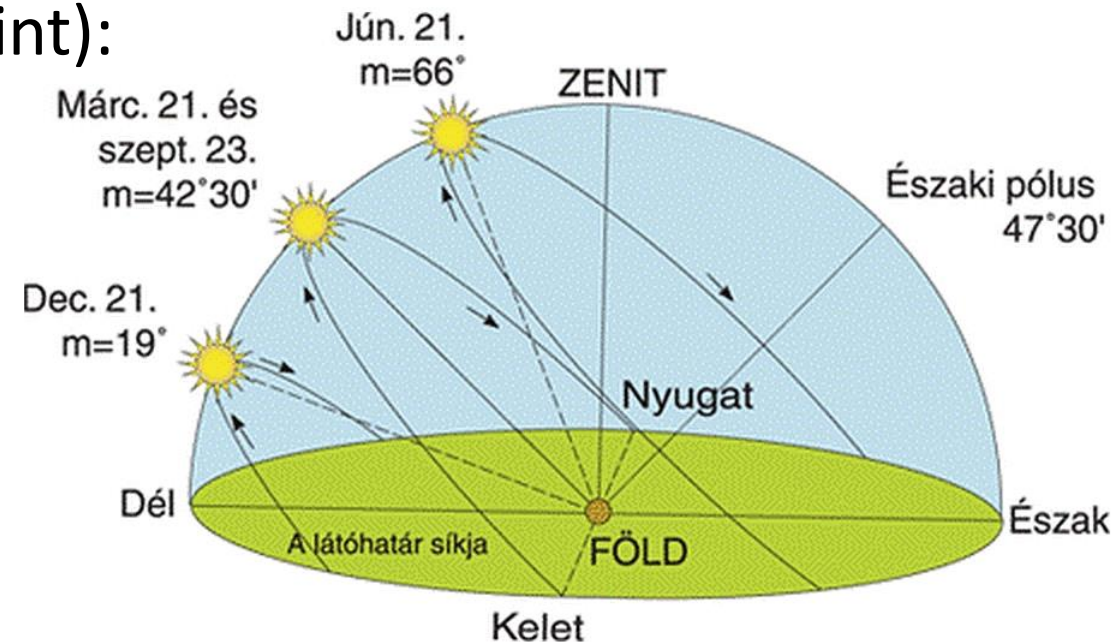
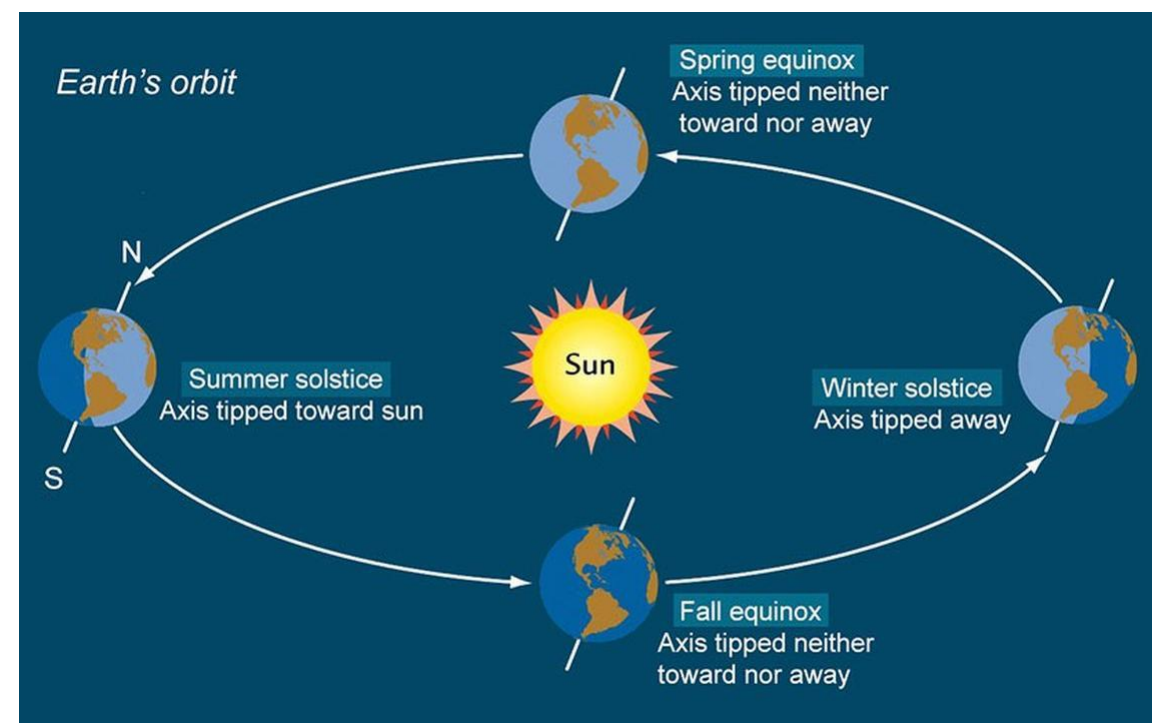
ill. a négy évszak (a Julian-naptár szerint):

Tkufat nisan: tavaszi napéjegyenlőség

Tkufat tammuz: nyári napforduló

Tkufat tisri: őszi napéjegyenlőség

Tkufat tévét: téli napforduló

Négy újév: *niszán* 1, *elul* 1, *tisri* 1, *sevát* 15

Misna Ros ha-sana 1:1

אַרְבַּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵם. בְּאַחַד בְּנִיטָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִים וְלְרֹגְלִים. בְּאַחַד בְּאַלּוּל רֹאשׁ
הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים, בְּאַחַד בְּתִשְׂרִי. בְּאַחַד בְּתִשְׂרִי רֹאשׁ
הַשָּׁנָה לְשָׁנִים וְלְשִׁמְטִין וְלִיּוֹבְלוֹת, לְנִטְיָעָה וְלִירְקוֹת. בְּאַחַד בְּשִׁבָט, רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן,
כְּדַבְּרֵי בֵּית שַׁמַּי. בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים, בְּחַמְשָׁה עָשָׂר בּוֹ

Négy újév van: *niszán* hónap első napján a királyok és az ünnepek [a három zarándokünnep: *peszah*, *savuot*, *szukkot*] újéve. *Elul* hónap első napján az állatok tizedének újéve – R. Eliezer és R. Simon szerint *tisri* hónap első napján. *Tisri* hónap első napja az évek újéve, a szombatévek és a jovél-évek kezdete, a vetés és a termények újéve. *Sevat* hónap első napja a fák újéve – Sammai iskolája szerint. Hillél iskolája szerint *sevat* hónap 15-e [a fák újéve].

Az évek kis és nagy ciklusa

- 19 éves „kis” ciklus:

Luniszoláris naptár: holdhónapok és napévek.

Szökőév (ádár 2 beiktatása) a ciklus 3., 6., 8., 11., 14., 17. és 19. évében.

- 28 éves „nagy” ciklus:

Birkat ha-hama (בִּרְכַּת הַתְּמָה 'a nap megáldása'): 28 évente, április 8-án, szerda reggel áldás a „napújulásra” (a nap „ugyanott”, mint a teremtés évében).

- **Időszámítás:**

a világ teremtésétől (i. e. 3760).

Kis időszámítás: 1240 = 5000.

Feladat a következő hétre

Feladat a következő hétre

- Holnap felkerül egy teszt a Teamsbe.
- Max. 10 pont = a félév végi jegy 5%-a.
- Leadás a Teamsen belül.
- Határidő: március 9., szerda éjfél (23:59).

*Köszönöm a figyelmet,
viszlát jövő csütörtökön!*